

Carl Schmittin teorit wilhelmiinisen miehisyyden ilmentäjinä

Juha Siltala

Kirjaesittely teoksesta Sombart, Nicolaus (1997): *Die deutschen Männer und ihre Feinde. Carl Schmitt – ein deutsches Schicksal zwischen Männerbund und Matriarchatsmythos*. Frankfurt/M.: Fischer Verlag.

* * *

Nicolaus Sombart (s. 1923) on kulttuurisosiologi, joka on työskennellyt vapaana kirjailijana ja toimittajana. Eläkeläisen asema lienee mahdollistanut akateemisia muoteja uhmaavan psykoanalyyttisen tutkimuksen valtioteoreetikko Carl Schmittin (1888–1985) ja Saksan paralleelisista kohtaloista. Teos tuo hyvin esiin psykoanalyysin ansiot ja ongelmat historiantutkimuksessa.

Selostan tutkimustulokset ja arvioin teosta tutkimusmetodin kannalta.

Teorit oireenmuodostuksena

Carl Schmitt on kieltämättä Saksan ”kansallisen” tai antimodernistisen ajattelutradition briljanteimpia edustajia ja rinnastettavissa filosofi Martin Heideggeriin ja kirjailija Ernst Jüngeriin. Natsiyhteyksistä tuomittuja oikeistointellektuelleja on viime vuosikymmenellä palautettu kunniaan vakavasti otettavina ajattelijoina.

Olen omassa tuotannossani korostanut, että henkilöiden psyykkisen tasapainokaavan löytäminen ei vielä tee heidän argumenttejaan pätemättömiksi, vaan niitä on arvioitava myös rationaaliselta kannalta, esittäjistään riippumatta.

Sombart ei tee niin. Carl Schmittin ajattelun etapit olivat hänestä toivottoman perääntymistaistelun asemia: Hänen teorioillaan on enää arvoa vain sairaskertomuksena; Schmittin tuotannon kautta voi rekonstruoida Saksan onnettomuuden kehityshistorian; Schmittin elämänkohtalo oli tyypillinen vastaus ajan haasteisiin ja vain sellaisena kiinnostava; Wilhelmiinisissä konservatiivijattelijoiden toistuvat tietyt piirteet; ”Vasta ’tapauksina’ tarkasteltuina, mentaliteettihistoriallisen ’kohorttitutkimuksen’ laajaan raamiin pistettyinä – –, voidaan toivoa saatavan selvä kuva heidän henkisestä fysiomiastaan.” He ovat ajatelleet samoin psyykkisen rakenteensa takia. (Sivut 11, 12, 15, 17.)

Sombart saa aineistostaan otteen kuuntelemalla tekstin ylimääräisiä tunnelatauksia. ”Konservatiivisen vallankumouksen” intellektuellit, Männerbund-miehet, kirjoittivat pamfletteja, joissa he puolustivat ”Saksan asiaa” tai ”missiota” tai ”kansallista” elämää toiseutta vastaan. He innostuvat ”ai-

toudesta” ja puhuvat siitä miehisen penetratiiviseen sävyyn. ”Aitous” on saksalaisten ja miesten asia. ”Se on alkuperäistä, fundamentaalista, ontologisesti ’saksalaista’ ja samaan aikaan sotaista, sankarillista ja maskuliinista. Tämä saksalainen mieheyskulttuuri ilmenee suvaitsemattomuutena ja aggressiivisuutena. Sen edustajien julistukset ovat mitä suurimmassa määrin tunneladattuja. Heidän henkiseen habitukseensa liittyy ilmeisen konstitutionaalisen rationaalisesti käsittämätön affekti. Sen kutsuminen ’antiliberaaliksi’ tunteeksi ei riitä. Nämä herrat ovat myös antifeministejä, antidemokraatteja, antisosiaalisia ja – antisemiittejä. Joka on näistä yhtä, on myös toista. Heidän erityislaatuinen maailmankuvansa on paranoidin viholliskuvan leimaama. He määrittelevät identiteettinsä negaation avulla. He ovat aina harjoittavinaan ’kulttuurikritiikkiä’ erityisen lähetystietoisuuden nojalla, kulttuuri-käsitteen, jonka voi oleellisilta osiltaan määritellä ’modernin’ torjumiseksi. He seisovat sen myötä ’etnisen fundamentalismin’ perustalla” (s. 16–17).

Esikuvanaan Sombart pitää Roland Barthesin kirjaa historioitsija Juliet Michelet’stä. Michelet pyrkii rekonstruoimaan henkilönsä tunnekaavat: ”un réseau organisé d’obsessions”. Kaavoja kuvaileva osuus mahdollistaa historiallisen ja psykoanalyttisen kritiikin. Sombartin mukaan psykoanalyysi syntyi diagnosoimaan juuri viettirakenteeseen pohjaavia pakkotoimintoa ja siihen liittymiä havaitsemisen häiriöitä, affektinmuodostusta ja virhesuorituksia. Se kehittyi väistämättömästi porvarillisten yksilöiden syvyyspsykologiasta myös kulttuuriteoriaksi. ”Siellä, missä tiede vielä nyt sulkeutuu psykoanalyysilta, tapaa varmasti affiniteettia oikeistolaiseen traditioon. Vastarinta psykoanalyysia kohtaan on niillä suurinta, jotka sitä eniten tarvitsevat” (s. 18–19).

Sombart pitää siis selvänä, että psykoanalyttisen ymmärryksen kautta päädytään tukemaan juuri niitä poliittisia ajatuksia, joita Carl Schmitt läpi elämänsä vastusti. Tätä voi kivivuorelaisittain pitää kognitiivisena arvoteorian, jossa tutkija ”paljastaa” sairaudeksi sellaiset mielipiteet, joista on itse eri mieltä. Jos psykoanalyysin ainoa anti tutkimukselle olisi menneisyyden henkilöiden poliittinen mestarointi, se voitaisiin poistaa tutkimusmenetelmien joukosta.

Sombartin tapauksessa psykoanalyysin voi menetelmänä oikeuttaa hieman yllättävästi Kivivuoren toisella väittämällä: psykoanalyysi ”paljastaa” kohdehenkilöille itselleen tuntemattomia motiiveja eikä kuuntele, mitä mieltä he itse ovat asioista. Carl Schmitt oli kuitenkin itse täysin tietoinen niistä puolista, jotka sulki pois poliittisesta minuudestaan. Hän tiesi myös käsittelevänsä itseään poleemisissa vastustajissaan. Psykoanalyysin Schmitt tunsu osana sitä emansipatorista avantgardea, jota vastaan kävi puolustussotaa. Pilatutkielmassaan ”Die Buribunken” (1917–18) hän sanoutui siitä irti – palatakseen kolmannen valtakunnan luhistuessa tahtovaltaisesta ajattelusta ja yksitulkintaisista käsitteistä vapaiden assosiaatioiden pariin Freudia eksplisiittisesti kiittäen. Kun Sombart analysoi Schmittiä ja kumppaneita arvottavaan sävyyn 1800-luvun lopun välineillä, psykoanalyysilla, seksologialla ja matriarkaattifeminismillä, hän ei syyllisty ainakaan anakronismiin: seksuaalinen ja yhteiskunnallinen emansipaatio sotilaspatriarkaattista oli kohdehenkilöiden tiedostama vaihtoehto, jonka vastakohtaan he sitten tietoisesti valitsivat.

Näin ollen Sombartin tutkimustulosta, Schmittin tekstien hermeneuttista lähilukua ja kontekstointia, voi arvostaa tutkimustuloksena siitä huolimatta, että psykologia on mennyt Freudin ajasta eteenpäin eikä alkumatriarkaattiinkaan enää taideta uskoa. Tutkimus on oikeastaan oiva näyttö sen väitteeni puolesta, että psykoanalyttisen tutkimuksen esiin nostamat tunnelataukset ja suhdekaavat jostakin aineistosta eivät sittenkään ole vain psykogeneettisen teorian projektioita vaan todella olemassa olevia ilmiöitä. Kognitiotiede, aivotutkimus ja evoluutiopsykologia pakottavat kyllä tarkistamaan ilmiöiden kehityspsykologisia selityksiä, mutta ne eivät suinkaan ole kumonnet esimerkiksi pienen lapsen tarvetta kiinnittyä hoitajaan, josta on pienenä täysin riippuvainen.

Kansalainen vs. sotilas toisessa valtakunnassa

Carl Schmitt suri porvarin ja kansalaisen (*Bürger*) voittoa sotilaasta. Robert Musil on kuvannut Saksan kehitystä vähittäiseksi ”siviilin poistamiseksi”. Kansalainen oli Schmittin mielestä sisimmässään armeijan hierarkisoima sotilas. Saksan valtioidea oli armeija – se ei ollut valtio valtiossa vaan – valtio (s. 20–24; *Staatsgefüge und Zusammenbruch des Zweiten Reiches – Der Sieg des Bürgers über den Soldaten*, 1934.)

”Kansalainen on valtiolle vihamielisen, järjestystä vaarantavan vastaliikkeen edustaja. Hän edustaa ideoita, jotka eivät ole yhdistettävissä toimintakykyisen valtiokoneiston ja aina valmiin armeijan vaatimuksiin: liberaaleja ja humanitäärisiä ideoita, demokraattisia ja parlamentaarisia perustuslaki-ihanteita, käsityksiä ihmisoikeuksista, yksilön arvosta, ’kansalaisen’ osallistumisesta julkisiin asioihin, vaatimusta ’onnen tavoittelusta’” (s. 25). Kansalaisen demobilisointi alamaaisesta autonomiseksi vallanhaltijaksi ei ollut Schmittista vain saksalaisen järjestyksen vaan kaiken kuviteltavissa olevan järjestyksen kumoamista. Toisen valtakunnan rakenneheikkous oli varata näille voimille vaikutusmahdollisuus – kansalainen voitti sotilaan sodan rasisitusten painosta (s. 25).

Sotilas ja kansalainen olivat ”olemukseltaan erilaisia ihmistyyppejä”. Jos porvari oli ”lajinmukaisesti” erilaista tyyppiä, kyseessä oli erottelu, jota taloudelliset, sosiologiset tai valtioteoreettiset kategoriat eivät tavoita.

”’Sotilaalla’ on eetos, hän on moraalinen ’kansalainen’ on amoraalinen. ’Sotilas’ on ystävä, ’kansalainen’ on vihollinen. Samalla pistää silmään, että vastakohtapari on tunneladattu. Schmitt rakastaa ’sotilasta’ ja vihaa ’kansalaista’” (s. 26). Kyse on arkkityyppien polarisaatiosta – kaksi eriävää käsitystä ihmisen tarkoituksesta (s. 27). Antiporvarilliseen affektiin sekoittuu aristokraattinen ylenkatse Ranskan vallankumouksen ajoilta, proletaarinen viha vuodelta 1848 ja pikkuporvarillisen älymystön estetisoiva torjunta.

Saksan ”olemuksellinen” tai luonteenomainen valtiomuoto oli käskyttävä – sille sopi sielullinen militarismi. Sotilaallista otetta tarvittiin, jotta Saksan henki ei olisi kadonnut porvarilliseen Eurooppaan ja Saksaa pakkosivivilisoitu (s. 28–29). Myös Thomas Mann, liberaali kirjailija, kykeni saman ajan kasvattina ymmärtämään demonis-herooiden Saksan ja triviaalin-turmeltuneen lännen vastakohdan, feminiinis-elegantin Pariisiin ja saksalaisen sotilaan jännitteen (s. 29) ”Muotoilut järjestyvät mitä ladatuimmassa kaksinapaisessa jännitekentässä aina samansuuntaisesti.” ”’Sotilaan’ ja ’kansalaisen’ akselilla vallitsee ratkaisun pakko – niin kuin sanakin jo sanoo – jota kannattelee oman paikkansa vaatimisen ja vieraan poisrajaamisen tunnelma –. Kyse on aina kokonaisuudesta, oman säilyttämisestä, jota kauhea vaara uhkaa. Perusviritys, jota ilmaistaan, on yksiselitteisesti ahdistus, eksistentiaalinen ahdistus. Schmittin käsitteiden räjähdysvoima ja vangitsevuus – ei perustu niinkään kohdalleen osuvaan tieteellis-rationaaliseen analyysiin vaan kykyyn poikia fantasmoja” (s. 30).

Teoksessaan *Politische Romantik* (1919) Schmitt syyttelee romantiikan aikaista kirjailijaa Adam Mülleriä juoruilevasta naismaisuudesta ja ailahtelevuudesta, uskottomuudesta. Jo unohdettu kirjallisuushistorian henkilö saa selvästi itseään suuremman merkityksen jonkin hyvin vastustettavan edustajana. Müllerillä oli ”antautumisen affekti” ja hän oli kyvytön ”vapaasta päätöksestään pitämään kiinni poliittisesta ideasta”. Hänen ”naismainen, kasvimainen luontonsa” jätti hänet täysin ”tunteensa varaan”, ei teon eikä ajatuksen, ”Jääminen avuttomana alttiiksi vieraille vaikutteille ja suggestioille, jatkuvalle mielipiteen ja positionvaihdolle ei riitä: kohdehenkilö kärsii myös puheliaisuudesta, halusta ”lörpötellä”, kaunopuheisuudesta, jota affekti hallitsee ja joka ei ilmituo

ideoita ja käsitteitä vaan ”tunnelmia” ja ”assosiaatioita”; sanoja, jotka eivät viime kädessä tarkoita enempää, koska niiltä ”puuttuu esineellinen sisältö”. Ne ovat sanoja, jotka eivät johda tekoihin” (s. 31–32). Hän harjoittaa ”promiskuiteettia sanoilla” ja hänen kirjoituksistaan henkii ”kaiken hyväksyvä panteismi”, ”amoraalinen ymmärrys kaikkea ja sen vastakohtaa kohtaan”. Kirjoitus on paljastuskirjelmä, jossa Müller osoitetaan yksikantaan syylliseksi naiseuteen (s. 33).

Müller saa edustaa huonoa politiikkaa. ”Hetkellisyys, löpöttelevyys, puheliaisuus, tunnevaltaisuus, ratkaisuun kykenemätön, ei koskaan valmis tositoimiin, lähimpiin vaikutuksiin ja voimakkaisiin suggestioihin impulsiivisesti reagoiva, tunnelmien alainen, epäjohdonmukainen, lopulta passiivinen – juuri näitä moitteita saksalaiset miehet sinkosivat Bismarckista lähtien Wilhelm II:ta vastaan –” (s. 35).

Schmitt liittyy kirjoituksellaan niihin tutkiviin journalisteihin, jotka selittivät valtakunnan heikentymisen homojen liiallisesta vaikutuksesta johtuvaksi. Bismarck oli sanonut keisaria vastaan kampanjoineelle journalisti Maximilian Hardenille, että Philipp von Eulenburg, joka yksityisesti kutsui Wilhelmiä ”pikku rakkaakseen”, oli saanut keisarin epämiellyttävät puolet esiin: ”Ne ovat rumaa väkeä, aivan toisenlaisia kuin me; sentimentaalisia, henkiin uskovia, kummituksia pelkääviä...; niiltä puuttuu poliittisen elämän raittiutta, urheuteen tarvittavia hermoja, joita suuri kansakunta tarvitsee; ja suurin osa heistä on myös sukupuolisesti abnormeja eikä puhtaita. Siinä on yhteyksiä ja ihosympatioita, jotka meidän kesken eivät ole lainkaan ymmärrettäviä.” (S. 38–39.) Hardenin mielestä ”se, joka vähänkään on taipumuksiltaan naisellinen, ei sovi ollenkaan politiikkaan”. Hän kävi kampanjaa puhdistakseen keisarin ympäriltä feminoituneet miehet ja ympäröidäkseen hänet ”kokonaisilla miehillä” (s. 40). Homoilla oli Hardenin mukaan vain ”yksityisiä intressejä”, ”asiallista intressiä” he eivät kyenneet käsittämään. He olivat taipuvaisia sovitteluun ja rauhaan siinä missä tarvittiin kovuutta (s. 42–43). Homot tai androgyynimiehet näyttäytyvät siis valtion vastakohtana.

Vainutakseen ”ihokontakteja” Hardenin oli täytynyt tuntea jotain vastaavaa itse. Hän olikin fiksoitunut, rakastunut nuoreen keisariin, suvereeniin ja etuoikeutettuun yksilöön. Hän tahtoi olla keisari ja hänen journalistinen elämäntyönsä käsitteli yksinomaan keisarin lähellä olemista. Philipp von Eulenburg oli toinen etuoikeutettu poika, ylhäisaatelinen ja soturi, jolle oli sallittu läheisyys, jota assimiloitunut juutalaisälykkö ei lahjoillaankaan voinut saavuttaa. Harden vainosi Eulenburgissa omaa kaipuutaan. Psykosomatiikan perustaja Georg Groddeck totesikin tässä skandaalinkäryisessä ilmapiirissä, että ”homoseksuaalisuuden torjunta” oli ”omalaatuisen yksipuolisen eurooppalaisen ajattelutavan taustalla hyvässä ja pahassa” (s. 44–47).

Hardenin virittämistä ajajahdeista keisarin lähipiirin puhdistamiseksi Sombart löytää torjutun kaipuun olla ihannetta symbioottisen lähellä, kaipuun, joka oli ilmeinen myös monille aikalaisille. ”Jos lukee Hardenia tarkkaan Karl Krausin tapaan, voi seurata assosiaatioketjun kulkua: miehet (pimeässä) keisarin takana (seisovat), eivät ole (perustuslaillisessa mielessä) vastuussa (niin kuin hän), hämäränmiehet ja takamiehet, takamiehet, jotka pimeässä takaapäin koskettavat keisaria ja – ja siten seuraa Bismarckin lausuma, jota oikeudessa ei uskallettu kirjata ja jota Hardenkaan ei tohtinut kirjoittaa, jonka takia prosesseissa tarvittiin välttämättä ”julkisuuden poissulkemista”. Fiksaatio tähän kaikkein korkeimpaan takamukseen oli Maximilian Hardenin pakkomielle – eikä vain hänen. Kaikki saksalaiset keisarin viholliset kärsivät seksuaalisuuden pois-painamisesta johtuvista neurooseista” (s. 47).

Bismarckille hallitsijan läheisyys oli valtalähde, jota hän Wilhelm I:n aikana mustasukkaisesti varjeli. Sen menetystä syrjäytetty kansleri ei Wilhelm II:n aikana voinut ikinä antaa anteeksi. Poliit-

tinen luottamussuhde sävyttyi hänen puheenvuoroissaan hyvin intiimiksi. Bismarck pelkäsi ”ikuisesti naisellisen” kamarillan valtaa. hän vihjaili keisarin mieltymykseen kauniita sivusta-adjutantteja kohtaan. Hovineuvonantajien ja kabinettipäälliköiden perustuslaillisen aseman kyseenalaisuus seksualisoitui (s. 49-50). Bismarck osoittautuu Sombartin tutkimuksessa kaikkea muuta kuin historian tuntemaksi kypsäksi reaalipoliitikoksi, jonka emotionaalinen Wilhelm II Saksan onnettomuudeksi hylkäsi. Bismarckin politiikan ydin oli sota: olla koko ajan valmis äärimmäisyyksiin, näyttämään miehuutta, joka muuten uhkasi kadota (s. 51).

Wilhelmiinisessä Saksassa vaadittiin kokonaisen maskuliinista miestyyppiä ja halveksittiin homoutta, mutta miesliitoissa kukoisti samaan aikaan homoeroottisuus (s. 52). Wilhelm II oli poikaliiton palvoma vertaisryhmän sankarihahmo, ei mikään patriarkka. ”Kurassieerin takkiin muumioitu tyttönen”, kuului Hardenin luonnehdinta Eulenburgista. Bismarck näyttäytyy kurittomien poikien sentimentaalisen yhteyden kieltävänä hallitsijaisänä. Wilhelmiinisen valtiorakenteen kritiikissä ”kyse oli – – sellaisten miesten taistelusta, jotka luulivat selvinneensä omalta kohdaltaan naisellisuuden torjunnasta, sellaisia vastaan, jotka sallivat itselleen sen ylellisyyden, että säilyttivät naismaisen puolensa miesliittolaisten tapojen suojassa. Oikeat miehet vainosivat heissä perimmältään erityisen subversiivista naisellisuuden muotoa, joka vaaransi hauraan patriarkaalisin miesyhteiskunnan.”

Schmitt tahtoi sulkea naisen politiikasta ratkaisuun kyvyttömän, kun taas Wandervogel-liikkeen perustanut Blüher kehitti suorastaan homoeroottisen valtioteorian. Kirjasellaan poliittista romantiikkaa vastaan asepalvelukseen kelpaaton Schmitt suoritti asevelvollisuutensa ja todisti miehuuttaan (s. 53–57).

Poliitikon täytyy kirjan listaamista negaatioista päätellen kyetä selviin ratkaisuihin eikä hän saa suhtautua liian ymmärtävästi ihan kaikkeen. Looginen erottelu täytyy osata tehdä. Hänen puheensa on ”substantiaalista”, hänen ajattelunsa todellisuuteen suuntautunutta, ”ontologista”. Hän on ”toimielias” ja ”positiivinen” ihminen, joka kykenee toimimaan (s. 59).

Veri tekee abstraktiosta todellisen

Jatkoteos *Politische Theologie* (1922) käsitteli monarkistiajattelijoita, jotka vastustivat liberalismia, parlamentarismia ja ihmisoikeuksia. Heistä Schmitt tyypitteli ”desisionistisen” teoreetikon, kai omaksi minähanteekseen. Varakreivi de Bonald (1754–1840) oli määritellyt monarkian universumin rakenneperiaatteeksi. Monoteismi, monarkia ja monogamia olivat rakenneyhtäläiset. Joseph de Maistre (1754–1821) suvereeni oli kaikki, yksilö mitätön. Suvereenien suvereeni oli paavi. Hän julisti valtion teologiaa ja ontologiaa. Markiisi de Valdegamasia (1809–1853) Schmitt kiitteli ”suurinkvisiittorien henkisen jälkeläisen itsetietoisesta suuruudesta” (s. 60–62).

Saksalaiset olivat Schmittin mielestä syntyneet monarkiaan, joten tasavalta oli ”*Entstaatlichung des Staates*”. Jos ”*locus decisionis*” oli keisarikunnassa heikosti miehitetty, nyt se ammotti kokonaan tyhjänä. Schmittin mielestä toisen valtakunnan rakenneheikkous oli, että ei tehty selvää ratkaisua absoluuttisen sotilaskomentajan ja hallituksesta syrjäytetyn konstitutionaalisen monarkin välillä (s. 63–65). Wilhelmiinistä Saksaa heikensi toimeenpanovallan jako keisariin ja kansleriin, joka kumoutui vasta Führerissä.

”Infernaalisen (valtioteoreetikko)trion esiinmanaus osoittaa meille, mitä oikeiden miesten päissä liikkuu, kun he ajattelevat tai paremminkin sanoen tuntevat poliittisesti. Emme saa tietää ainoastaan sitä, miksi ’monarkia’ oli saksalaisille miehille sellainen eksistentiaalinen välttämättömyys kuin oli,

vaan myös sen, miksi heidän oli mahdotonta ajatella tasavaltaa” (s. 67).

de Maistre ylistää pyöveliä henkisen maailmanlain toimeenpanijaksi (*”une loi occulte et terrible qui a besoin du sang humain”*). Sotilas ja pyöveli hallitsivat kuolemaa ja juottivat maata ihmisverellä. *”N’entendez-vous pas la terre qui crie et demande du sang?”* Verta tarvitaan sovittamaan syyllinen ihminen jumalten kanssa. ”Sillä ihmisestä tekee syyllisen hänen aistillisuutensa, hänen ruumiillisuutensa, hänen ruumiinsa, hänen lihansa, hänen verntä (ne ovat identtiset): *”La chair ayant séparé l’homme du ciel.”* *”L’homme étant donc coupable par son principe sensible, par sa chair (lihakset, sisukset, iho), par sa vie, ou plutot le sang était la vie.”* *”Le ciel irrité contre la chair et le sang, ne pourrait être apaisé que par le sang.”* Veriuhrin toimittamiseen tarvittiin sotia, jotka olivat ihmissuvun tapa. Pyövelin ja sotilaan aika ajoin toimittama verenvuodutus oli tarpeen sielun terveydelle. Ei ollut väliä, kenen veri vuoti – sijaisuhri kärsi kaikkien puolesta. Mitä viattomampi, sen parempi symboliseen sovitukseen. de Maistre puhui ”veren kautta toteutuvan uskonyhteyden universaalista ideasta” (s. 67–68).

Eikö lähdeaineisto tässä itse tunnusta kaikkea tarpeellista ilman väkinäistä teoreettista vääntöäkin? Verellä ylläpidetään ideaalista kokonaisuutta, jonka vastakohta on yksilöllinen, seksuaalinen elämä. Tämä vastakohta oli elävä Schmittille, joka omista tarpeistaan lähtien kaivoi esiin näitä verenhuuruisia uhripappeja. Rationaalisen käyttäytymisen rajat ylittäviä veriuhreja on selitetty yhteiskunnan totemistisella uudelleensynnyttämällä. Kun kansakunnan omien poikien veri rintamalla vuotaa, kansakunnan idea tulee todeksi: onhan sellainen reaalista, jonka puolesta kuollaan! (Carolyn Marvin & David W. Ingle: *Blood Sacrifice and the Nation. Totem Rituals and the American Flag*, 1999; ks. myös verkkoon kirjoittavan psykohistorioitsijan Richard Koeningsbergin analyyseja mm. pyhästä sodasta) Schmittin mielestä sellainen elämä oli menettänyt tarkoituksensa, jossa politiikka ei erottanut ystävää ja vihollista ja mahdollistanut verenvuodatusta. (BP, 35f.)

Donoso Cortésia Schmitt käytti porvarillisen siveellisen autonomian kumoamiseen: pahuuttaan ihminen ei kyennyt vapauteen. Typerät edistysporvarit elivät siis harhassa. Porvaristo oli ”keskustelevaluokka”, joka ei kyennyt ratkaisuihin vaan teki kompromisseja pahan kanssa. Se osoitti moraalista heikkoutta: usko ihmisen hyvyyteen ja kyvyttömyys nähdä pahaan lihan himoissa kuuluivat yhteen: liberalismi ja libertinismi. Cortés puhuu ”demokratian tulvasta”, verimerestä, joka pyyhkii järjestyksen viimeistenkin linnakkeiden yli. Radikaalia pahaan vastaan oli pystytettävä diktatuuri (s. 69–72).

Cortés piti ”sapelin diktatuuria” ”tikarin diktatuuria” parempana. Sombart nappaa sekä tämän espanjalaisen restauraatioajattelijan että III Oberste Heeresleitungin muistelijoitten selityksissä länsirintaman pettämälle tavattavan vastakohtaparin ja kehittää sitä omin assosiaatioin edelleen. Aatelissoturin miekka symboloi transendenssiin perustuvaa herruutta, enkelin miekkaa. Sapelilla puolustetaan mieskunniaa. Tikari ei ole ase vaan rikosväline. Sapeli kuuluu valoisaan yläkertaan, tikari taas alamaailmaan, keisarinmurhaaja-anarkisteille. Sapeli naisen kädessä on seksuaalipatologiaa (s. 72–73). ”Seksuaaliset konnotaatiot ovat ilmeiset. Siinä missä sapeli symboloi fallosta, aggressiivista miehuutta, siinä tikari edustaa vaarantumista, uhkaa, silpomista. Tupesta vedetty sapeli on fallo. Se tarkoittaa sitä, että tosi on kyseessä, ei tosiaankaan normaalitila, vaan ”poikkeustila”, ”ratkaisun” (*Entscheidung*) ekstaattinen hetki. Näillä käsitteillä Sombart hyppää Schmittin muihin teoksiin. Miekan vetäminen tupesta tarkoittaa ”olla mies”, ”tilanteen vaatimusten tasalla”, pitää ”puoliaan suvereenisti”. Desisionistinen sanasto ”tositilanteesta”, ”poikkeustilassta”, ”suvereniteetista”, ”ratkaisusta” ryhmittyy vaivattomasti sapelin semanttiseen kenttään.” Tikari taas manaa esiin kastration – amputoidaan valtion ”parties vitales”. Se symboloi *vulda dentataa*, purevaa sukuelintä (s. 74–75).

Moltke, Roon ja Bismarck, toisen valtakunnan perustajaisät, kummittelevat infernaalisen valtioteoreetikkokolmikon taustalla. Bismarck piti niin ikään uskoa ihmisen hyvyyteen vaarallisena ja katsoi naisten vaikutuksen valtioon tuhoisaksi ”elintärkeille elimille”. Hän oli vanhoilla päivillään valmis avoimeen yhteenottoon demokratian kanssa. Heikon monarkian sijaan oli pystytettävä sotilasdiktatuuri. ”Toisinaan ehta hyvä tahto on veren vuodattamisessa”, totesi Bismarck *New York Heraldille* 1890. ”Kapinallisen vähemmistön veren vuodattamisessa, vieläpä rauhaarakastavan ja lainkuuliaisien enemmistön puolustamiseksi” (s. 75–78).

Väki, joka ei voinut hyvittää kunniaansa kaksintaisteluhaasteella, ei ollut toisessa valtakunnassa sosiaalisesti olemassa: siviilit, porvarit, kansa. Jos ei ollut sotilas, joutui mensuuran verivihkimykseen päästäkseen hallitsevaan kerrokseen. Sotilaan ja siviilin erotti veriraja. Verenvuodatuksella siirrytään miesten taloon. Eliitin aristokraattisella mensuura-käytännöllähän muiden muassa Norbert Elias ja Peter Gay selittävät Saksan erityistietä.

Sombart menee tulkinnoissaan näitä pitemmälle, eihän hänen tarvitse akateemisen uskottavuuden vuoksi pidätellä villiä analyysiaan. Hänestä veri ympärileikkauksessa symboloi kuukautisverta ja kompensoi naisen ylivertauisuuden elämän antajana. Miesten verirituaalit ovat torjuntataikaa, naishaava, lihalliset syklit, torjutaan sillä ja puolustetaan hengen valtakuntaa. Nainen on vallankumouksen ja anarkian takana. Schmittiin kovista valtioteorioista jää Sombartin mielestä lopulta käteen vain huoli valtion pehmeistä osista, huoli siitä, saadaanko ne kovenemaan määritelmän mukaan (s. 79–81). Samoin voitaneen sanoa, että Sombartin pitkälle menevästä tulkinnasta empiirisesti vakuutavaa on vain se, että valtion pehmenemisestä kannettiin huolta, koska se tuntui oman minän vaarantumiselta, ja valtiota oltiin sekä teoriassa että käytännössä valmiit kovettamaan verenvuodatuksella.

Anarkian ja seksuaalisen vapautumisen houkutus

Järjestyksen vastakohtaa kaikille kumouspelkoisille porvareille symboloi Mikail Bakunin (1814–1876), venäläinen anarkisti. Sombart nostaa anarkismin kunniaan kontrafaktisena vaihtoehtona kurin ja veriuhrin leimaamalle kehityslinjalle. Sombart vertaa anarkismia tieteelliseen positivismiin länsimaisen ajattelun saavutuksena. Hänestä se oli ajan suuri mahdollisuus: siinä uusi romanttinen antropologia korvasi teologian ja alistumisen. Se ei pannut uutta teologiaa vanhan paikalle vaan purki koko teologisen tavan ajatella.

Jumalan, valtion ja isän kumoaminen olivat poliittisen teologian vastakohta. Järjestyksen pystyssäpito ja monarkin kokonaisuus asettuivat Schmittillä kaaosta vastaan. Myös de Bonaldilla monarkian esikuva oli patriarkaatti. Bakunin asetti monoteismin, monarkian ja monogamian tilalle agnostisuuden, federaation, vapaan yhdistymisen, yhteistyön, veljien ja sisarten yhteiselon tasavertaisina. Valtio ja teoria olivat anarkisteille väkivaltaa. Anarkistit kieltäytyivät taistelusta ja symmetrisestä vastakkaisuudesta. ”Kumouspuolueella” tarkoitettiin paljon muutakin kuin sosialismia. Tosimiehille se merkitsi myös halujen esiinmurtautumista ja oli siten mahdoton vaihtoehto edes ajatella. Schmitt pilkkasi Ludwig Feuerbachkin teesejä ”absoluuttisen humanisuuden pseudouskontona”.

Feminismi ja anarkismi olivat saksalaisille tos miehille samaa juurta. Sombart kuvittaa Saksan protestimaskuliinista erityistietä kahden androgyynisyytensä tiedostaneen romantikkorunoilijan elämänkohtalolla. Shelley julisti runoissaan vapautumista miesherruudesta joka muodossaan. Homoseksuaalisia kokeiluita maanpaossa tehnyt Shelleyinhosi aggressiivista, vieraantunutta, privatisoitunutta miehistä egoa – itse hän eli naisten kautta. Nykyfeministit saattaisivat ehkä arvostaa hänen re-

lationalaisuuttaan. Hän sulautui fantasiamaailmassaan kosmiseen seksuaalisuuteen. Saksassa taas Shelleyn hengenheimolainen Heinrich von Kleist ei onnistunut emansipaatioon saati läheskään yhtä hyvin vaan sortui neurooseihinsa (s. 86–87, 95).

Bernard Shaw huomasi, kuinka Richard Wagnerin oopperan Siegfried kuvasi itse asiassa Bakuninin taistelu ihmisen autonomian puolesta jumalia vastaan. Vaihtoehdon olemassaolo Shaw'n aikalaiselle Carl Schmittille ei ole vain tutkijan päättelyä: Schmitt huomasi itse, että Siegfriedin laulama nousseva ja syöksevä intervallise *”Einzig erbt ich den eigenen Leib,/lebend zehr ich ihn auf”* ilmaisi vertaansa hakevaa ”fyysistä onnentunnetta” (s. 88–90). Siegfriedin laulussa ilmeni ”puhdas identiteetti itsen kanssa sielullisesti kiihdytetyn verenkierron onnentunteessa”. Mutta vallanpitäjät pelkäsivät ”maanpäällistä paratiisia”, ongelmatonta ”ruumiillisuutta”, jota halu hallitsisi (s. 96).

Houkutus oli torjuttava, jotta naisellisuus ei kumoaisi valtiota. Valtio oli Schmittille jo määritelmällisesti spontaanin halun alistamista ulkoa tulevaan pakkoon. Se merkitsi seksuaalisuuden miehistä alistamista. Moraalia oli juuri se (s. 97). Hobbesista kirjoittaessaan Schmitt totesi absolutistisen valtion tehtäväksi ”yksilön kapinallisen vaarallisuuden ja omapäisyyden murtaminen”. Ihminen luopui omapäisestä seksuaalisuudestaan valtion pysyttämisen hyväksi vain vaivoin. ”Meitä varmasti kiehtoo tämän väki valtafantasman brutaalius, jonka yksiselitteisyys ja räjähtävyys ei jätä toivomisen varaa. ’Valtio on sortaja’ – ’Seksuaalisuuden täydellinen tuhoaminen’ – ’yksilön kapinallinen vaarallisuus ja omapäisyys’ – ’alistasattomuus’ – ’kaos’.” Torjutut vietit uhkaavat kuitenkin sisältäpäin ja ”ongelmaton ruumiillisuus” saattaa milloin vain lamauttaa poliittisen potenssin. Siksi valtio on määritelmällisesti misogyyminen. Suvereeni on sukupuoleton, ja valtio sopiikin parhaiten eunukkien hoidettavaksi. Schmittin mielestä valtioteoriat voi antropologisen taustaoletuksen mukaan jakaa niihin, jotka pitävät ihmistä hyvänä ja niihin jotka pitävät häntä pahana. Edellinen tarkoittaa seksuaalisuuden myöntämistä. Hän piti politiikkaa ja seksuaalisuuden myöntämistä toisensa poissulkevinä. ”Lihallinen ja poliittinen emansipaatio” olivat hänestä kaksosia (s. 97–100). Seksuaalisuuden torjunnan lukeminen Schmittin teoriasta ei taaskaan ole tutkijan mielivaltaa, sillä Schmitt sanoo sen itse. Tutkijan pääteltäväksi jää tunnelatauksen voima ja vaikutus.

Anarkismi, sosialismi ja liberalismi olivat siis näille tos miehille kaikki yhtä suurta salaliittoa patriarkaalista miesyhteiskuntaa vastaan matriarkaatin puolesta. Ja Schmittin politiikkansa oli eksistentiaalista taistelua kaikkea tätä vastaan (s. 101).

Vuosina 1890–1910 sekä taide että seksologia alkoivat käsitellä torjutun seksuaalisuuden tuottamia ristiriitoja: patriarkaatin patologia oli nimenomaan seksuaalipatologiaa. ”Laskeutuminen äitien luo” toteutui parhaiten valtiomuodoltaan feodaalisimmissa valtioissa, Saksassa ja Itävallassa. Sukupuolidentiteetit kyseenalaistettiin ja homoseksuaalisuus tunnustettiin antropologiseksi ilmiöksi. Presidentti Schreberin itsetunnustuksia voi pitää saksalaisen miehen tyypillisenä sairaskertomuksena. Magnus Hirschfeldin seksologia perustui poikaliiton isäkapinaan – hän oli asiantuntijana Hardenia vastaan käydyssä majesteettirikosoikeudenkäynnissä. Porvarillis-juutalainen vastakulttuuri taiteellisine saavutuksineen perustui Sombartin mukaan kapinallisten ei-sotilaspoikien itsevihaan (s. 106–109).

”Gross” oli Schmittin suurin tunnustus – se riimittyy alkuäidin syliin ”Schoss” ja suohon ”Moss”. Schmitt ihaili toisen valtakunnan perustajaisia nimenomaan pitkinä suurmiehinä (s. 102). Sombart lukee attribuutista Schmittin käänteisen ihailun anarkistiseksualistista haamuopponentiaan kohtaan.

Schmittin kirjoituksissa avoimesti tai piilevästi aina läsnäoleva *strawman* Otto Gross (k. 1920) oli lääkäri ja boheemi. Esseissään hän käsitteli paratiisin kommunismia ja sisäisiä konflikteja. Myös Max Weberiä hän houkutteli Erokseen valtakuntaan (ks. myös Tapani Hietaniemen väitöskirja). Weber flirttaili näiden ajatusten kanssa monen muun tavoin, mutta rationalisti hänessä voitti. Sombart on samoilla linjoillakuin Klaus Theweleit arvostellessaan emansipatorisiksi tarkoitettuja tietomuotoja, jotka auttoivat yltiörationaalisuudessaan torjumaan seksuaalisuutta ja kavensivat siten vaarallisesti todellisuutta. Marxilainen ekonomismi ja teknokraattinen skientismi eivät tavoittaneet tätä puolta vaan okultoivat sen (s. 104–105).

Otto Gross piti jo ennen Wilhelm Reichia ja Herbert Marcusea seksuaalisuuden vapauttamista poliittisen ja yhteiskunnallisen vapautuksen edellytyksenä. Hänen isänsä Hans Gross tunnettiin paitsi kriminologian perustajana myös kotityrannina. Radikaalianalyttikko koetti omalta kohdaltaan murtaa patriarkaatin ja elikin kommuunissa. Eräiden muiden v eritykseltään liian esioidipaalisten tai poliittisten analyttikkojen tavoin hänet karkotettiin psykoanalyttisesta liikkeestä. Freud tahtoi pitää lääkärin aseman neutraalina ja karsi Grossin myös psykoanalyttisen kirjallisuuden luettelosta. Sisäisen herruuden purkaja vaikutti naurettavalta niistä, jotka pyrkivät säilyttämään asemansa järjestyksessä. Grossin mielestä miehen piti tutustua kaksineuvoisuuteensa terveeseen seksuaalisuuden ehtona. Gross pantiin vankilaan itsemurhassa avustamisen vuoksi – hänen mielestään kuolemantoive oli oikeutettu protesti repressiota vastaan (s. 110–112).

Otto Gross tahtoi purkaa rakenteellisen väkivallan, joka patriarkaattiin hänen mukaansa sisältyi. Ihmisen perustarpeet olivat hänestä psykofyysinen kontakti ja minän säilyttäminen. Kasvatus turhautti kontaktintarpeen ja pani hakemaan sopeutumista. Masokistista hinnalla millä hyvänsä tapahtuvaa kontaktinhakua vastustamaan nousi itsesäilytys, joka johti esimerkiksi protestimaskuliinisuuteen, vallantahtoon ja sadismiin. Alistuva naiseus ja alistava maskuliinisuus olivat vääristymisen tuloksia. Miehen oli kiellettävä läheisyydenkaipuunsa säilyttääkseen itsensä. Homous oli valtasuhteista pakenemista. Valtio oli heteroseksuaalista väkivaltaa, libidon pervertointia alistamisesta ja alistumisesta nauttimiseksi. ”Homoseksuaalinen” alistuminen valtiolle noudatteli Grossin mielestä heteroseksuaalisen avioliiton pakkovaltaa, raiskausta. Valtio kielsi homoseksuaalisuuden, vaikka se tavallaan itse perustui sekundaariin homoseksuaalisuuteen, joka on rakenteeltaan pervertoituneen pakkoheterouden komplementaari-ilmiö. Primaarihomoseksuaalisuus sitä vastoin oli Grossin mielestä ”puhdas elämys”, joka ilmeni ”myötäelämisenä”, ilona kokemuksen jakamisesta (s. 113–116).

Yhteiskuntaan sopeutujalle oli siis tarjolla vain patologisia vaihtoehtoja: joko paranoidista todellisuuden hallintaa ja psyykkistä pakkoehetytystä tai skitsofreenista antautumista tiedostamattomalle ja toisten vaikutuksille, niin kuin Schreberillä. Grossista sukupuolistereotyytit olivat yksilönä kypsymisen ja vastavuoroisen kontaktin väkivaltaista vääristämistä (s. 117). Bachofenin, marxilaisessa teoriassa arvoon nousseen utopistianthropologin, kuvaama lempeän matriarkaatin ja tyydyttyneen seksuaalisuuden kulta-aika kuvasti toivetta huolenpidosta alistamisensijasta. Gross teki matriarkaatista henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen emansipaatio-ohjelman (s. 117–118).

Schmitt ja Gross käsittelivät samoja ongelmia mutta päätyivät tasan vastakkaiselle kannalle. Siinä missä Gross tahtoi vapauttaa naisen miehessä, Schmitt taisteli sitä vastaan. Siinä missä Gross tahtoi kumota herruuden, Schmitt ikuisti sen valtioteologiassaan. Schmitt puolusti tieteen, teorian ja rationaalisuuden ”puhtautta” sukupuolesta tehden tieteestä torjuntaa ja oiretta. Schmitt vastusti psykoanalyysia mutta ei tuntematta sitä – hän tiedosti oman kaipuunsa äitiin ja tahtoi ”keisarinnan vuoteeseen”, niin kuin hän von Kleistista kirjoitti. Jo se, että hän ylipäänsä tunsii Grossin tuotantoa, puhuu puolestaan (s. 118–121).

Schmitt kirjoitti 1916 ylistävän analyysin myös ekspressionistirunoilija Theodor Däublerin eepoksesta *Nordlicht*, joka pelaa kielen semanttisilla vivahteilla ja äännemaalailulla. Runoelman aiheena on ihmiskunnan harhautuminen matriarkaattista soturivaltioon ja abstraktiin järkeen. Teos on Sombartin mukaan antiteesi Hegelin fenomenologialle, johon valtiosamastus huipentuu. Schmittin analyysin mukaan Hegelin valtio edustaa käsitteellistä ajattelua, välittömyydestä irtoamista, kun taas joskus ennen vallitsi intuition ja välittömän yhteyden aika vailla hierarkisointia. Kirjallisten ystäviensä kanssa Schmitt itse käytteli kieltä ei-diskursiivisesti ja arvosti moniselitteistä runoutta läpi elämänsä, vaikka vaati politiikan teoriassaan yksitulkintaisia eroja. Paluu maalta mereen houkutti. Däublerin eepos käsittelee kaksineuvoisuutta ihmiskunnan kohtalona siinä missä Hegel julisti patriarkaalista historianfilosofiaa. Däubler purkaa ontologisesti objektista erottuvan miesminän. Hengen erottuminen luonnosta, lihasta ja naisesta on tuottanut tulokseksi vain-miehen (*Nur-Mann*), kivettyneen ja typistyneen olennon.

Ra-hulluus, puhtaan hengen erottaminen halusta ja soturivaltion perustaminen, lopettaa Däublerilla alkuyhteyden. Mies on naisesta lohkoutunut. Sombart analysoi myös Däublerin tekstiä, mutta ei kumotakseen vaan jatkaakseen miellelyhtymien ketjua. Hän pelaa saksan kielen homologioilla, joissa ”lohkominen” ja ”vagina” kuulostavat samaa juurta olevilta: *ausspalten, unterscheiden, Scheide* =vagina.

”*Und wird man ganz Mann, kann man fast sich entmannen!*” Mies uskoo henkensä luomisvoimaan ja kieltää naisen/luonnon hedelmällisyyden. Henki–Mies–Valtio -oireyhtymä ruokkii jatkuvia uudelleensyntyviä puhdistautumisen ja eksorkismin avulla. Däubler tuo Sombartin mukaan somaattisen dimension historiaan ja perustelee valtion alkuperän sukupuolten välisenä sotana paremmin kuin Marx. Mies pelkää koko ajan eriytymisen peruuntumista ja paluuta vahvemman, alkuperäisemmän huomaa, on pakotettu paranoidisesti torjumaan. Däubler haaveilee hengen ja lihan sovituksista, ”*volles Daseinwollen*”: ”*Der Mensch soll sich die Weiberseele einverleiben.*”

Sombart katsoo, että äännemaalailun tasolla runoelma saavuttaa jo jotain tästä tavoitteesta. Runoelma hokee alkuäännettä ”u” eri variaatioissa: *Lust, Wollust, Urlust, Schwulst, Brust, schwul, Glut, Blut, Wut, Flut, Schlund, Mund, Genuss, Guss, Sucht, Durst, Brut, Dschungel, Sumpf, Strudel, Purpur, dunkel, wund, bunt*. Kieli on viettejä lähellä, ruumiillista, assosioivaa ilman täsmennyksiä. Feministit puhuisivat ehkä ”*embodied languagesta*”. Naisellista sävyä hoetaan esiin foneettisesti: ”*Urbrunstgluth*”. Wedekindin *Lulu*, Wilden *Salome* ja Hoffmannsthalin *Elektra* kuuluvat samaan aikalaisgenreen (s. 122–141, 147).

Jo niitä vanhemmassa Fourierin utopiassa naisen vapautus ja luonnon vapautus liittyvät yhteiskunnalliseen emansipaatioon. Kyse ei ole yhden miesvaltaklikin vaihtumisesta toiseen vaan herruuden loppumisesta sinänsä, väkivallattoman aistillisuuden ja veljeyden valtakunnan, ”alkuhallujen puutarhan”, syntymisestä: anarkiasta. Mies vapautuu Ra-hulluudesta antautumalla mereen, myöntämällä naisen itsessään (s. 149–153). Schmitt siis salli itselleen vapauden maistelun mutta päätyi vääntämään abstrakteja teoriakaavoja säikähdettyään kosketusta tiedostamattomaan – hänen psyykinen rakenteensa ja ajan normit laukaisivat konformistisen reaktion. ”Jokaiselle, joka tahtoi karieeria professorina, oli tarpeen naisellisuutta ulosmanaava viriliteetin näytön antaminen” (s. 154).

Valtio tahdon aktina

Schmittin valtio perustui tahdon aktiin (*Der Begriff des Politischen*, 1928; *Staatsgefüge*, 1934). Toinen valtakunta oli vailla suvereenia huippua, se oli organisoitua kaaosta ja vastuuttomien sivu-

hallitusten rinnakkaineloa. Osavaltiot eivät enää olleet valtioita, valtakunta ei vielä valtio. *Locus decisionis* oli valtakunnan heikoin kohta, koska Preussin perustuslakikonfliktissa ei ollut kunnolla päädytty absolutismiin vaan varattu parlamentille myötävaikutusoikeus. Valtakuntaa oli mahdoton hallita, joten Bismarck pohti jo sen hajottamista. Kansalaisten perustuslaillinen osallistuminen oli valtion lamauttamista ja isän syrjäyttämistä. Schmittin formulointien vihainen sävy kertoo kiihtymyksestä (s. 156–159).

Valtiossa konkretisoitui suuri historiallinen idea. Valtio lopetti kansalaissodan eli politiikan. Puh-taimmin valtion ideaa edusti Fredrik Suuren Preussi. Hegelin valtiofilosofia oli alamaisten alistumista esivallalle ja alaikäistämisen ylistystä. Objektiivinen henki pääsi esiin vain yksilöiden mitätöityessä. Valtion ulkopuolella oli vain sattumaa ja välttämättömyyttä (s. 160–161). ”Ruumiillinen konkreettinen yksilö on materiaalisen ruumiillisuuden tasolla tarkastellen täysi satunnainen yksikkö, yhteenlakaistuja atomeja, yksikkö, jonka hahmo, yksilöllisyys ja ainutlaatuisuus ovat vain to-mua, jonka tuulenpyörre nostattaa patsaaksi.” Näin ei siis subjektin autonomiaa kieltänyt vain Michel Foucault vaan vastakkaisen suunnan, kurivaltion, edustaja.

Valtion tehtävä oli torjua se sekasorto, jota paha tomumaja haluja toteuttaessaan tuotti. ”Valtio on kaaoksen sortaja.” ”*Der Staat schliesst gefährliche Spaltung.*” Valtio siis sulkee vaginan, elämän ja kuoleman uhkaavan vertauskuvan. ”*Der Zwangsherr Staat schützt vor der 'Scheide' durch die 'Ent-Scheidung'.*” (s. 162–163).

Valtion olemus on suvereeni ratkaisu, joka sinänsä on itsetarkoitus. Valtio on ratkaisukone, jonka pitää kestää poikkeustilassa. Valta määrätä poikkeustilasta määrittelee suvereenin. ”Suvereeni on korkein, oikeudellisesti riippumaton valta, jota ei johdeta mistään.” (PT, 26) Valtio erottaa (*unter-scheidet*) ystävän ja vihollisen tuhotakseen ne. Schmitt pitää käsiteparia samanlaisena formaalisena vastakkainasetteluna kuin taloustieteen voittoa ja tappiota tai moraalin hyvää ja pahaa (s. 164–165).

Wilhelm II oli ratkaisuun kyvytön ja sellaisena kelpaamaton politiikkaan, jossa vaadittiin ystävän ja vihollisen jatkuvaa päättäväistä erottamista. Valtio pysyypystyessä tehdessään eroa kansalaisesta, liberaalista, romantiikasta, demokratiasta, kaaoksesta. Täytyy ratkaista patriarkaatin hyväksi, naista vastaan. Ystävän ja vihollisen jatkuva erottaminen on manikealaista ja absoluuttista, eskatologista. Jokainen ratkaisu on kannanotto suuressa ratkaisutaistelussa, jota näiden herröjen sisimmässä käy-dään (s. 166).

Bismarck halveksi määräänemmistöjä periaatteista päätettäessä ja kannatti Jumalan rautaisia arpa-nappuloita. Valtio perustettiin sisällissodan eli liberaalien vaatimusten torjunnalle. Puoluevasta-kohta ja periaatekeskustelu nähtiin jo salaliittoiluksi. Valtiopäivät voisi sulkea yksi ainoa luutnantti kymmenen miehen kanssa, totesi konservatiiviedustaja Oldenburg-Januschau 1910 (s. 167–169). Monarkian vihollisten kanssa keskusteltiin hänen mielestään vain ”lyhyesti ja haavoittavasti” – sä-vynä oli vastaansanomaton käsky. Schmittin valtioteoria antaa itseensä sulkeutuvassa muotopuhtau-nessaan esteettistä nautintoa, toteaa Sombart (s. 170).

Schmittin kuvitteleva ratkaisukone oli Sombartin assosiaatioiden mukaan pyövelin käyttämä kidu-tus- ja hävityskoneisto anarkisteille. Koneistoon alistumattomat falloksenkantajat piti repiä. Val-tioon sopivat vain kuuliaiset termit (s. 171–172).

Sombart tulkitsee ”*Entscheidungin*” yliminän vaatimaksi egosuoritukseksi samastua valtioon ja isiin eikä antaa myöten vieteille, jotka houkuttaisivat yhtymään äitiin. ”Sotilas” on totaaliset defe-minisoitu täysmies, joka on sidottu auktoriteettiin. Ahdistus epäonnistumisesta ja sen sanktioista

piinaa miestä koko ajan, sillä naiseus uhkaa alati murtautua esiin. Ulkoiset vaarat saavat kuvittaa sekä viettien esiintuloa että niiden rankaisua: havainnot latautuvat idistä nousevilla affekteilla, viettijohdannaisilla, joilla ei ole suoraa pääsyä tietoisuuteen mutta jotka käyttävät assosiativisesti mielikuvia tullakseen sinne kiertotietä. Todellisuuden havaitsemista siis vääristää idistä peräisin oleva tunnelataus. Sisäinen ahdistus määrää, miten ulkoisiin kysymyksiin reagoidaan. Se mikä koetaan akuuttina ulkoisena uhkana heijastaa tietyissä määrin pysyvää sisäistä vaaraa. ”*Entscheidung*” on sisäisen ja ulkoisen vaaran toistuvaa torjuntaa, joka ratkaisu riemuvoitto pelosta. ”Ratkaisukaava tähtää identiteetin toistuvaan vahvistamiseen, koska egon heikkous siihen pakottaa. Saavutettu identiteetti ei ilmennä itsestäänselvää vahvaa minää, varmistettua egoautonomiia, vaan se täytyy rakentaa yhä uudestaan ja uudestaan samastumalla yliminä. Ratkaisussa yliminä juhlii voittoaan idistä egon kustannuksella; ego tottelee ja saa siitä hyvästä suojaa. Monarkistinen mielenrakenne tuottaa alamaisen. Siitä seuraa vaisu mielihyvä: ego on toiminut normin mukaan ja taistellut hyvän torjuntataistelun. Ei voi ratkaista suvereenia vastaan – se ei ole ratkaisu vaan salaliitto vihollisen kanssa. ”*Das Entscheidende der Entscheidung wäre dann die Aus-Scheidung des Weiblichen.*” (S. 177, vrt. 221–222).

Sombart jäsentää 80 vuotta vanhalla metapsykologialla henkilöidensä toimintaa – ja se tuntuu toimivan. Vaikka kognitiivinen psykodynamiikka ja neurotiede käyttäisivät aivan toisia käsitteitä, ilmiö on olemassa. Ja luultavasti juuri mielen puolustusmekanismit liian voimakkaasti ladatun aineksen kaihtamiseksi ovat vanhan psykoanalyysin kestävä osa.

Psykoanalyysi ei Sombartin mukaan löydä mitään, mitä ei ole kielellisesti ilmaistu (s. 181). Sombart lukee lipsahduksia tiedostamattoman ilmaisuina ja innostuu löytämään defenssin käsitteestäkin torjutun vaginan *expressis verbis*: ”*Le fendu est le défendu.*” ”*Décision*” välittää jo foneettisesti intensiteetin: se on terävä ja loukkaava, kova terä, joka pannaan vaginaan. Radikaali leikkaus sattuu, veren täytyy virrata. Ratkaisu on veitsen terällä, assosioi Sombart äännemaalailua. Desisionisti ei voi hänen mielestään toimia toisin (s. 178–179).

Sombartin mukaan vagina, *Scheide*, on vallan eteinen. Miehen itsetoteutustoiveet pyörivät sen ympärillä, että voisi sinne penetroitumalla saavuttaa kadotetun täyteen. Vaikka voisikin epäillä Sombartin väitteitä kielen perustumisesta sukupuolipolariteettiin ja hänen tapaansa tulkita äänneitä sukupuolivertauksina (s. 193), epäily lievenee, kun Schmittin sanontatapoja systemaattisesti verrataan sukupuoliaktiin: ”puhdas identiteetti itsen kanssa autuaasti kiihtyneen verenkierro onnentunteessa”, ”*seinen Mann stehen*”, ”*souverän ist, wer über den Ausnahmezustand entscheidet*”. Georg Groddeckin mukaan erektion hetket ovat harvinainen ”poikkeustila” miehen arkikurjuudesta mutta ne tulevat miehuuden normiksi – mies muka päättää suvereenisti poikkeustilasta ja sukupuolilyhteydellä saatavasta eheytymisestään (s. 194–195). Tulkitsevat käsitteet tuskin voisivat sopia kohteeseensa paremmin!

Vaginaan tihtyvät kuitenkin myös menettämisenpelot, syntymätraumasta ja hylkäämisahdistuksesta kastratioon. Elämän portti kätkee taakseen tartuttavat, leikkaavat kauhut (s. 196). Kun Schmitt julistaa, että ”ratkaisu on syntynyt – – tyhjästä” (PT, 42), hän uusintaa itsepetoksellista myyttiä miehen henkisestä luomisvoimasta, jonka avulla naisen hedelmällisyys ja nautinnontuotto-kyky voidaan syrjäyttää. Sombartin mukaan konservatiiviteoreetikkojen kiihtynyt pohdinta ”vallan esipihoista” ja niiden miehittäjistä peittää salaisuuden, että poika voi saavuttaa täyteen vain alkuäitiin sulautumalla – miehistä valtaa ei ole, on vain miehistä väkivaltaa. Äiti voi tehdä pojan ehjäksi tai sysätä hänet olemattomuuteen (s. 197).

Schmitt jättää oudosti konkretisoimatta korkeimman paikan ja puhuu ”sosiologis-psykologisesta valtakompleksista” (PT, 28). Se ei ole institutionaalisesti tavoitettavissa vaan ”suhde- ja jännitekentässä” (BP II, 25) Hämäränmiehet liikuskelevat käytävässä, joka johtaa vallanhaltijan sie- luun: ”Ei ole mitään inhimillistä valtaa ilman tätä eteistä ja käytävää.” (*Verfassungsrechtliche Aufsätze aus den Jahren 1924 bis 1954 – Materialien zu einer Verfassungslehre*, 1958, s. 438.)

Suvereeni on lohkottu subjekti, joka ylittää lohkunnan. ”Intercourse”, kanssakäyminen, johtaa ”symbioottiseen yhteyteen”. Kuningas on voimaton ilman toista, joka katalysoi hänen valtansa vaikka itse on valtaa vailla (s. 198–200). Symbioosiksi määritellyn suvereenin koostumuksesta käytiin mustasukkaista kamppailua. Se oli Bismarckin suurin huoli ja siihen hän myös kaatui (s. 200–204). Ystävälitto karismaattisen johtajapojan ympärillä väikkyi Schmittin, Jüngerin, Bühlerin mielessä: symbioottinen yhteys miesten kesken, naiset poissulkien. Naisen autuus ilman naista. ”Jos jäämme puhtaaseen, sataprosenttiseen, itsereflektiota vailla olevaan ystävytyteen, olisimme yhtä hyvin voineet jäädä paratiisiin tai matriarkaaliseen alkuyhteiskuntaan”, haikaili Schmitt vanhana (s. 205–209).

Bismarckin valtakunta perustettiin misogynialle. Hän epäili pitkävaatteisia poliitikkoja, naisia ja pappeja. Länsimaissa kuningattaret ja muusat osallistuivat liikaa politiikkaan, toisessa valtakunnassa eivät. Sallittu naistyyppejä oli naitu tati, joka kulttuurisena yliminänä kannusti miestänsä miesliitos- sa ja palvoi suurmiehiä. Nämä naiset olivat niin miehekkäitä, että miehet tuntuivat heikoilta heidän alaisinaan (s. 210–213).

Bismarck ei halunnut kulttuuritaistelun epäonnistuessa mennä Canossaan, koska poliittisena siirtona aikidomainen ele tapahtui naisen etupihalla, maakreivitär Matildan Toscanassa. Noitana pidetyn naisen etupiha, rintamaisesti nousevien rakennelmien välissä! Ja varsinkin mainittu nainen vielä kannusti poikia isäkapinaan! Noitamestarin ja noidan liitto pelotti. Canossaan liittyy fantasia, että noita antoi vallan paaville ja epäsi sen keisarilta (s. 214–220).

Sotilasvaltion ”huroinen paatos” ja vääjäämätön tappiontuntu nousee siitä, että valtio suojaa heik- koa minää yhä pahempana näyttäytyy ulkoista vihollista vastaan, joka todellisuudessa on syrjäytetyn viettivoiman esiinmurtautuminen ja sen nostattamat rangaistuksenpelot (s. 221–222).

Saksan vaihtoehtoinen erityistie: universaali-ihmisyys

Leipzigin korkeimman oikeuden presidentin Daniel Paul Schreberin omatekoinen sairaskertomus koettaa saattaa sanoiksi wilhelmiinisten miesten syrjäyttämät asiat, puhua suoraan tiedostamatto- masta. Hänen isänsä oli sosiaalipedagogi ja kuritekniikoiden kehittäjä, joka muistetaan paitsi siir- tolapuutarhoista myös masturbaationestolaitteistaan. Oma poika sai toimia isän keksintöjen koeka- niinina.

Sairaskertomuksen valinta tyyli-ilajiksi osoittaa Sombartista yksipuolisesti rationaalistuneiden mies- ten ilmaisun köyhyttä, sillä runokieli olisi ollut toinen vaihtoehto. Schreber oli sosiaaliselle kerros- tumalleen tyypillinen edustaja. Häntä vaivasi torjutun naisellisen hyöky. Hän kaipasi aistillista kos- ketusta, mutta nämä normaalit toiveet tuntuivat hänestä naisellisilta. Hän huomasi haluvansa maata alinna!

Toiveensa hän tulkitsi maailmanhistorian pyrkimykseksi riisua miehuus. Muuttuminen naiseksi oli wilhelmiinisen Saksan dikotomia – todellisuudessa kyse oli yrityksestä olla samaan aikaan mies ja

nainen. Schreber kuvitteli makaavansa itsensä kanssa, siis itsestään löytyvän naisellisen puolen kanssa. Suurempi aistillisuus houkutti, samoin vapahtajan synnyttäminen maailmalle, mutta Schreber päätyi tuomitsemaan itseään sisäistämistään kunniakäsityksistä käsin. Hän halajai naisellisen pehmeää ihoa.

Schreber tahtoi muuttua naiseksi, juutalaiseksi saksalaisena, jotta voisi synnyttää uuden ihmisen vapahtajaksi, lajin jatkajaksi. Schreber toisaalta pelkäsi juutalaista tartuntaa tai ei-arjalaisten kansojen tulvaa. Maailmanlopun tunnelma hallitsi, varsinkin kun häntä, pelastajaa, kohdeltiin vihollisena. Hän oli edustava pyrkimyksessään täysmieheksi. Schmittin valtioteoria operoi samoilla vastakohdilla kuin onnettoman psykopaatin harhamaailma. Ei liene myöskään sattuma, että Mannin *Kuolema Venetsiassa* ilmestyi samana vuonna 1912 kuin Schreberin *Denkwürdigkeiten eines Nervenkranken* (s. 182–190).

Schreberin taipumus pukea kansallisiksi rotumääreiksi seksuaalisia jännitteitään ei ollut idiosynkraattista vaan kulttuurisesti jaettua kuvastoa.

Vormärz-Saksasta runoiltiin hengen valtakuntaa, ajateltiin historiaa eikä tehty sitä. Preussin kuningas Friedrich Wilhelm IV ei kuitenkaan huolinut ”likaista” kruunua Paavalinkirkon katuparlamentilta, juutalaisen parlamentaarikon Eduard Laskerin (1829–1884) kädestä. Valtakunta syntyi Hardenin mukaan ”keisarinleikkauksella” – ja oli Sombartin mukaan pakotettu toistamaan syntymätraumaansa, väkivaltaista kruununottoa sotilaiden avulla. Juutalaiset parlamentaarikot tahtoivat Saksan parasta, mutta nämä assimiloituneet sivistysporvarit olisivat arpeutuneiden aristokraattien mielestä saastuttaneet valtion: vaarasta todisti Laskerin kuoleminen kuppaan ja Ferdinand Lassallen kuolema kaksintaistelussa naisjutussa. Syfilis paralysoi valtion vitaalielimet... Juutalaiset olivat avoimia naisille, demokratialle ja anarkialle, sotilasvaltion vastakohta. Se oli Saksan tasavaltalainen vaihtoehto (s. 226–232).

Schreberin fantasia siitä että hänen, saksalaisen, täytyisi muuttua naiseksi ja juutalaiseksi synnyttääkseen vapahtajan ja uuden ihmissuvun ei ollut täysin kateeton. Saksan vaihtohtoinen kehitystie olisi Sombartin aatehistoriallisen analyysin mukaan ollut hävittää Leviathan yhdessä juutalaisten kanssa. Carl Schmitt tunsu hyvin kabbalistisen tarinan siitä, kuinka juutalaiset aikojen lopussa syövät Leviathanin juhla-aterialla ja alkaa tuhatvuotinen rauhan kausi vailla pakkovaltaa. (*Land und Meer – Eine weltgeschichtliche Betrachtung*, 1942, s. 10) Juutalaiset eivät suostuneet näkemään valtiota ehjänä ideana vaan kalvoivat sen ”sisältä ontoksi” ”erottelutaktiikallaan” (*Der Leviathan in der Staatslehre von Thomas Hobbes – Sinn und Fehlschlag eines politischen Symbols*. 1938. s. 87, 93).

Heinrich Heinen haave oli hengen herruus, ei väkivallan herruus – mutta saksalaisten juutalaistuminen olisi sen edellytys (s. 236). Marxille kristityt olivat porvareina jo juutalaistuneet. Kansalaisina taas molemmat käsitettiin universaaleiksi ”ihmisiksi”. Jos juutalaiset saattoivat assimiloitua, mikseivät saksalaisetkin? (S. 236–237.)

Mutta tosimehille ympärileikkausveitsi edustikin kastaatiouhkaa valtion elimiä ja minäsymboleita kohtaan (s. 237). Ympärileikkaamaton pelkää kastaatiota, jolta ympärileikattu on jo suojattu (s. 238). Juutalaiset eivät tarvitse sotilas- ja valtiofetissejä suojautuakseen naisilta vaan voivat olla pakottomasti kansakäymisessä näiden kanssa. Georg Groddeckin epäilyttävää spekulatiota seuraan Sombart väittää, että esinahan leikkaaminen poistaa kaksineuvoisuuden lopullisesti ja tekee juutalaisesta suuremmassa määrin vain-miehiä (s. 238). Tätä hän tukee Sándor Ferenczin anatomiakohdaloitten tulkinnalla: esinahka, joka herkkää minäsymbolia käärii, on äidin ruumiissa olemisen

muisto, jäänne naisen ruumiista. Siksi penetraatioon liittyy syntymätrauman ahdistusta (s. 240–241).

Juutalainen ”minä” on suojaton, mutta siksi realistinen ja antautuu pelottomasti kontaktiin (s. 242). Taistelu valtiovaltaan vaikuttamisesta hovin ”esipihalla” sai myös psykosomaattisen ulottuvuuden (s. 239). Juutalaisten vaikutuksessa oli sietämätöntä – ei niinkään kaupallinen ja tieteellinen menestys – vaan lujempi miehuus! ”Vorhof” ja ”Vorhaut” kuuluvat Sombartin mukaan samaan semanttiseen kenttään. Juutalainen kykeni ylipuhumaan noitamestarina naiset ja saamaan valtaa (s. 239). Nainen kokee Karl Abrahamin (1921) mukaan juutalaiset kastroiduiksi kohtalotovereikseen eikä pelkää juutalaismiestä niin paljon. Juutalainen ei joudu aggressiivisuudella kompensoimaan penetraatioon liittyvää kastroitiopelkoa vaan voi eläytyä naisen tarpeisiin, antaa naisen päästä valloilleen oman aggressionsa: nainen voi ”imeä” peniksen aktiivisesti sisäänsä sen sijaan, että alistuisi väkivaltaiseen tunkeiluun. Tämä on tasan tarkkaan vastakkainen akti Otto Grossin kuvaamalle normaaliperversiolle, jossa kauhu kompensoidaan ruuskalla ja frigidin neitsyen kultilla (s. 242–244).

”Desisionistisen’ tyypin teorianmuodostus kuuluu mielestäni niihin rituaaleihin, joita täytyy tarkastella ’ympärileikkauksen’ jäljittelynä ajatuksen tasolla. Ne kuuluvat miehen ’itsesyntyistä’ käsittelevään lukuun. Aivan niin kuin kaksintaistelu tuottaa rituaalisesti ’hyvitykseen oikeutetun’ kunnianmiehen: kaksintaisteluun kykenevän sapelinkantajan. Interventio myöhästyy – se tapahtuu toisessa eikä ensimmäisessä sosialisatiossa. Naisen pelosta nämä miehet eivät milloinkaan vapaudu” (s. 245).

Juutalainen vaikuttaa suostuttelulla, tosimities uhria pelottelemalla. Kyse on kahdesta tavasta olla suhteessa itseen ja toisiin. Lyöminen ja hyväileminen ovat vaihtoehtoja, eläytyminen tai väkivaltainen ratkaisu. Kansallinen tosimities inhoaa juutalaisessa juuri taipuvaisuutta, sopeutuvuutta ja kompromissivalmiutta, jotka tekevät hänestä houkuttelevan naisen silmissä. Hän kadehtii taitavampaa. Väkivallan käyttö kompensoi koettua impotenssia, pelko valtiovallan ”lamautumisesta” juutalaisen vaikutuksen takia kertoo pelosta suoraan. ”*Zirkumzision ist besser als Dezision*”, julistaa Sombart! (S. 245–247.)

Ra-valtiossa vain noitamestari on kosketuksessa naiseen. Hän on androgyyni ja voi uhmata inestija seksuaalitabua. Hän tietää salaisuuden: valta on naisilta peräisin. Hänellä on pääsy kuningattaren kamariin, ”vallan pyhättöön” (s. 145).

Schmittin valtiollinen kauhukuva oli kuningatar Victorian ja juutalaisen pääministerin Benjamin Disraelin yhteistyö (s. 214). Disraelissa sekoittui taitelija ja valtiomies, mikä ei Saksassa käynyt laatuun. Hän oli noussut naimalla äitinsä ikäisen naisen ja lumosi kuningatar Viktorian, vuosisadan nimekkäimmän henkilön, androgyynisellä eläytymiskyvyllään. Noitamestari on biseksuaalinen – hän ei vain pelkäämättä lähesty kauheaa vaginaa vaan panee peliin omat feminiiniset taipumuksensa. Barthesin Michelet-tulkinnan mukaan androgyyni on täydempi ihminen (s. 248–255, 259–260). Bismarck kirosi englantilaisten vaimojen ”humaanista” vaikutusta, nämä (kruunuprinsessa ja yleisesikuntapäälliköiden vaimot) kun estivät Pariisin pommituksen, jossa piirityksen tuloksena ryöstäytyi valloilleen anarkia – saman mielleketjun lenkki (s. 224–226).

Noituus on Sombartin mukaan valtion vastakohta, luontoyhteyttä ja inestitabun kumoamista, ja valtio syntyy noituuden vastaisena kurikoneistona. Noituus on ”puhtaan” desisionistisen politiikan vastakohta, sillä se ei erota meitä ja niitä vaan kieltää erotteluun perustuvan valtion (s. 256–260).

Näistä syistä saksalaismiehet suhtautuivat torjuvasti juutalaisten liittotarjoukseen. Päädyttiin sisarten taisteluun siitä, kellä oli sananvalta jälkikristillisessä maailmassa. Kyse oli järjestysperiaatteesta: nähtiinkö valtio lopullisena järjestyksenä vai siirtymävaiheena tulevaan?

Aluksi saksalaiset ja juutalaiset muistuttivat toisiaan. Kaksi valtiotonta kansaa reagoi modernisaatiopaineisiin kehittäessään kulttuurimission tulevasta maailmasta, jossa universaalit ihmiset pääsivät yksilöinä kehittymään. Assimiloitu juutalainen koki ghetosta poistuessaan toteuttavansa juutalaisuuden universaalista ideasta, mutta myös saksalaisilla oli ylikansallisen maailmanvallan muisto ja protestanttinen ekumenia, maailmanhengestä nyt puhumattakaan (s. 262–267). ”Maailma saksalaistuu! Uneksun usein tästä missiosta ja Saksan maailmanherruudesta”, kirjoitti assimiloitu juutalainen Heine. ”Saksan valtakunnassa saksalaisille juutalaisille saapuu messias”, totesi Heinrich Oppenheim, juutalainen valtiopäiväedustaja. Saksalaisista ja juutalaisista olisi heidän käsityksensä mukaan voinut kehittyä tulevaisuuden kulttuurifederaatio (s. 268, vrt. 281).

Vapaiden kansalaisten federaatiota vastassa oli kansallinen järjestykskonsepti. Saksa menetti mahdollisuutensa valitessaan piensaksalaisen militäärimonarkian eurooppalaisen hengen suurvallan sijasta. ”Saksan valtakunta merkitsee saksalaisen hengen poisjuurimista”, kuittasi Nietzsche. Saksalaiset joutuivat määrittelemään itsensä vapautta vastaan, päättämään heroisen yksinäiseen sotaan muiden kanssa. Juutalaisista erottumisesta tuli itsemäärittelyn apuväline. Vain juutalaiset kantoivat aikansa Saksan toista traditiota, liberalismia. Siinä mielessä he olivat Sombartin mielestä ”parempia patriotteja”. Saksa taantui etniseen fundamentalismiin. ”Vapaus on vanhentunut juutalainen käsite”, tokaisi Harden 1907 (s. 269–273).

Saksan taistelu ”kulttuurin” puolesta ”sivilisaatiota” vastaan tuli merkitsemään taistelua yhtenäisyyttä, laji- ja maasidonnaista kokonaisuutta, nakertavaa universalismia vastaan, jonka aseita olivat konstitutionismi, liberalismi ja sosialismi. Ensimmäiset juutalaiset pyrkivät syrjäyttämään valtion pään, sitten kansakunnan ominaislaadun (s. 274).

Antisemitismin intensiteetti nousi kansakuntakonstruktion sidotun minän rajojen puolustamisesta. Läntisen halveksunnan kiihko ei esimerkiksi Schmittillä selity ilman seksuaalista syvyyspsykologiaa. Saksalaiselle miehelle juutalainen oli absoluuttinen vastakohta, joka uhkasi kastaatiolla ja nostatti vihasen pätemisen. Kun SS tunnisti ratsioissaan juutalaiset ympärileikkauksesta, tarkoitus oli varmistaa oman esinahan tallella olo (s. 275–277). Vihollinen oli Schmittin mukaan ”erityisen intensiivisellä tavalla eksistentiaalisesti toista ja vierasta, niin että ääri tapauksessa sen kanssa syntyy konflikteja, jotka – eivätkä ole ratkaistavissa ennalta sovitulla normistolla” (BP, 27). Ei voinut ajatella, että ihminen eläisi monissa siteissä eikä yhdessä poliittisessa kokonaisuudessa (BP, 41).

”Ei meitä juutalainen itsessään kiinnosta”, totesi Schmitt professorina 1936. ”Mitä me etsimme ja minkä puolesta taistelemme on meidän väärentämätön oma laatumme, Saksan kansan heikentämätön puhtaus” (s. 280). Schmitt polemisoi läpi elämänsä juutalaisten teoretikkojen kanssa Rathausta Benjaminiin, Mannheimiin, Löwithiin, Kojèveen, Raymond Aroniin, Perroux’hon. Hän taivoitteli näiden ylivertaisten miesten salaisuutta (s. 280–281).

Oikeastaan Hitlerin opettaja oli Benjamin Disraeli, joka oman sosiaalisen nousunsa oikeutukseksi ja aateluudekseen keksi juutalaisten rotuominaisuudet. Saksalaiset matkivat juutalaisten tavan yhdistää henki rotuun ja kävivät kilpaan siitä, kumpi oli herrarotu ja kumman henki suurempi. Saksalaisten fantasiat juutalaisesta maailmanherruudesta perustuivat äidin suosiman veljen kadehtimisiin – ja salaiseen ihailuun noitamestaria kohtaan. Schmitt olisi kaivannut juutalaista mentoria ja teki Disraelista itselleen oidipaalisin kapinan kohteen. Juutalainen oli se osa itseä, joka kyseenalaisti

kaiken. (*Ex Captivitate Salus – Erfahrungen der Zeit 1945/1947*, 1950, s. 89–90) Hitler kysyi Rauschenbergilta, että ”onko Teille juolahtanut mieleen, mitenkä juutalainen on joka suhteessa saksalaisen tarkka vastakohta ja kuitenkin niin läheistä sukua, niin kuin vain kaksi veljestä voi olla?” (S. 288).

Saksan totaalinen voitto antisaksalaisista merkitsi myös totaalista tuhoa itselle. Se oli itsensä negatiivisella affirmoimisen korkein intensiteettiaste. Nihilismi ei Sombartin mukaan ole sivilisaatiosairaus vaan johtui ainakin Saksan kohdalla siitä, että se kielsi sivilisaation ja kuulumisen muuhun ihmiskuntaan. *Holocaust* oli myöhästynyt, tyypillisesti saksalainen vastaus Ranskan universalistiseen vallankumoukseen, jossa lihallinen ja poliittinen emansipaatio nostivat päätään (s. 288–291). Se oli protestimaskuliinista sotaa lännessä valtaa pitäviä naistenmiehiä vastaan. Bismarckin ”reaalipolitiikka” perustui realiteettien vääristymiseen (s. 292–293).

Avautuminen äitiin, naiseen ja valtiottomaan järjestykseen päin

Natsismin kohtalon käydessä selväksi Schmitt alkoi arvioida uudelleen kuumia teemojaan. Hän kääntyi mannerlinnoituksestaan kohti merta ja Englantia. Hän kykeni analysoimaan saarivaltakunnan voimatekijöitä yhtä pätävästi kuin keisarikunnan rakenneheikkouksia (s. 295). Schmittin Englanti-suhde oli kaksoisside.

”Vapaa meri” avasi myös universalismin, humanismin, sivilisaation. Se oli myös saavuttamattoman kaipuun kohde saksalaisille elämäntapasotilaille. Mielikuvatasolla se oli myös matriarkaatti. Englannin valtio ei perustunut idealle vaan käytännölle. Valtio ei tarvinnut ”ratkaisua” pohjakseen – se menestyi hyvin sekavalta pohjalta. Kansalaisyhteiskunnan ylivalta valtiosta alkaakin latautua myönteisesti.

Schmitt ottaa Jüngerin ja Heideggerin tapaan etäisyyttä ajankohtaisesta tappiosta ja suostuu syvemmällä tasolla ajattelemaan ajateltavaksi mahdottoman a pitämäänsä. Hän suostuu assosioimaan psykoanalyysin eksplisiittisesti tunnustaen ja luopuu sanelevasta yksikäsitteisestä tieteestään. Hän suostuu ajattelemaan ”morfogeneettisiä jännitekenttiä”, kulttuurien dynamiikkaa, kiinteiden valtioiden sijasta. Epämääräinen nomos olisi saanut jäädä korvaamatta täsmällisellä lexillä, pohtii oikeusteoreetikko. Ikuisesti naisellisen mahti kiehtoo Schmittiä. Ongelmaton ruumiillisuus tuntuu toteutuvan merellisellä suuralueella, äidillisessä paratiisissa. Myös Michelet kirjoitti merestä... samoin Otto Gross... Saksan ei auta muu kuin tulla suuralueeksi nyt, kun kiinteärajanen valtiokokeilu oli epäonnistunut (s. 297–305). Se oli jo anarkiaa, maailmanlaajuista kansalaisotaa, mutta jatkuvat rajanylitykset olivat kuitenkin parempi kuin keskitetty valtiollinen tuhokoneisto (s. 365). Myöhemmin Schmittiä viehätti jopa Maon ajatus partisaanitaktiikasta väistyä ylivoiman tieltä, jolloin pehmeä osoittautuisikin kovaa kovemaksi. Viimeisestä preussilaisesta tuli vanhoilla päivillään partisaani! (S. 366.)

Desisionistisen politiikan vaiheessa Schmitt oli pitänyt rappiona merellisten kauppavaltojen kehitystä teknisiksi sivilisaatioiksi, joissa idealistinen politiikka väistyi bisneksen tieltä. Hän oli aiemmin suunnitellut kehityksen vastapainoksi saksalaisen yli-ihmisen läpiteministämistä niin, että siviilisoivasta tekniikasta olisi kehitetty kansallinen sovellutus. Toisen maailmansodan jälkeen Schmitt myöntyi Fukuyaman tyypiseen näkemykseen historian lopusta. Meren houkutus, puhe omalle tyttärelle animalle, omalle neitselliselle puolelle (omistus *Land und Meer* -kirjasessa), ”laskeutuminen äitiin” luo – ne olivat Schmittin itsensä tiedostamia asioita.

Sombart lisää tähän Ferenczin ja Otto Grossin spekulatiivista ihmisen lajikehityksellisestä traumasta, mereltä maalle siirtymisestä. Merien kuivuminen meteorittien iskun takia on merkinnyt helpon, kolutumaisen olotilan loppua, johon on reagoitu kovalla kurilla ja nautintojen kieltämisellä: patriarkaatilla. Kaivattu olotila näkyy lajimuistissa käänteisenä – vedenpaisumuksen uhkana. Tällöin kaipuu mereen olisi thalassaaliregressio ja inestitoive itse asiassa kaipuuta vapaampaan yhteiskuntaan. – Myös Theweleit on leikkinyt tällä ajatuksella (s. 306–328). Mielestäni trauma selittyy kuitenkin luontevammin yksilön toistuvilla kokemuksilla kuin lajihistorialla, jonka tapahtumista ja periytymistavoista pitäisi saada kirjoituspöytäpohdintoja vahvempaa näyttöä. Ja olipa merikuvaston ja kirjoittajan pehmeämmän tyylin taustalla kumpi psykologinen välitys tahansa, sen on nostanut esiin ajankohtainen historiallinen tapahtuma, nimittäin Saksan tappio.

Schmitt tulee Sombartin mukaan pohtineeksi, voitiinko lajin kokemaan traumaan sopeutua muutenkin kuin ankaralla järjestyksellä itseä muuttaen. Englannin ratkaisu oli muuttaa teollisuudella ympäristöä ihmisen hyväksi ja purkaa seksuaalisuus egosyntoonilla tavalla merille, pystyttämättä ankaraa yliminäkieltoa. (Seksuaalisuuden purkaminen imperiumin kautta viktoriaanisessa Englannissa muuten on historiallinen tosiasia aina 1880-reformistiseen purismiin saakka, ks. Hyamin tutkimus.) Englannissa yhteiskuntaelämä oli primaaria, valtio ei sitä kahlinnut. Ei tarvittu ”*Entscheidungia*” eikä siveellistä maailmanhenkeä. Itsenäisillä naisilla ja juutalaisilla oli Englannissa paremmat mahdollisuudet, sen todistaa Sombartin mielestä Lassallen ja Disraelin kohtaloiden vertailu (s. 328–333).

Bismarck oli romanttisena nuorukaisena vuonna 1857 ollut valmis jättämään kaiken matkustaakseen englantilaisen neitosen perässä vaikka maailman ympäri. Kun hän myöhemmin manasi ”englantilaisia naisia”, hän tiesi mistä puhui: itsetietoisemmasta ja aktiivisemmasta olennot kuin hänen oma passiivinen uhrivaimonsa, jonka turviin hän tiluksilleen taantui ja sulki meret taakseen. Hänen ”reaalipolitiikkansa” oli misogyynistä itsekuria, kansatkin hän jakoi naisellisiin slaaveihin ja miehekkäisiin germaaneihin (s. 333–336).

Vanha Schmitt luopuu maasidonnaisuudesta, kiinteistä rajoista, itsepintaisesta kiinnipitämisestä, puolustautumisesta. Hän avautuu liikkeelle, avaruudelle, muutokselle, vallankumoukselle. Hän arvottaa myönteiseksi sen, mitä on vastustanut. Sombartin mukaan hän kaipaa äidillistä vaihtoehtovaltaa miesten järjestykselle. Utopia patriarkaatista oli hänen mukaansa patriarkaatin kieltäymysten alaisina elävien miesten haave, patojen murtuminen toiveiden tieltä. Sombartin mukaan metafysiikan, subjektin ja Jumalan loppu ovat edistymistä pois sukupuolettomasta yksipuolisesta ajattelusta. Monien saksalaisten tapaan Schmitt seisoi miesjärjestyksen maaperällä mutta haikaili merelle, tulevaisuuden ja menneisyyden paratiisiin (s. 337–342).

Tapa, jolla Schmitt eräissä myöhäiskirjoituksessaan rinnastaa Hamletin epäröinnin ja Saksan kohtalon ja puhuu ontologisoivaan sävyyn ”*Spaltungesta*”, viittaa Sombartin mielestä selvään äitifiksaatioon: poika on sittenkin äidin delegaatti eikä luovu äidistä, vaikka isä käskää. Hitlerin suosio selittyi hänen mielestään sillä, että hän toteutti poikien kapinan ja sorretun pikkuporvarillisen äidin delegaation vanhoja patriarkkoja vastaan mutta kuitenkin isän lain nimissä, ratkaisi Hamletin ongelman halkaisemalla gordionin solmun (s. 343–358).

Schmitt tiedosti, etteivät miehet olleet perustaneet valtiota ylimielisyyttään vaan epätoivosta. (ExC, 73.) Epätoivo on ”ratkaisun” seuralainen: yliminän vaatimat jatkuvat ratkaisut johtavat kestoahdistukseen, johon poikkeustilan lyhyet ekstaasit suovat hetkellistä helpotusta. Siksi wilhelmiinit tarrautuivat auktoriteetteihin (s. 359). Schmitt tunnustaa, että kuolemanhalu ei ole kuolema vaan kaipuuta keisarinnan petiin. Tätä toteamusta Sombart pitää Schmittin tuotannon avaimena. Itsetuhossa elä-

mänhalu kääntyy kuolemantoiveeksi. Heinrich von Kleist haki kuolemasta sitä, mikä elämässä oli kiellettyä, *unio mysticaa* naisen kanssa. Ja samalla hän alistui halun kieltoon. (ExC, 43–44.) Saksalaisessa elämässä naiselle kuului myöntyvänä koristaa miehen elämää ja itsemurhaa, huipentumana Eva Braun. Kuolema oli kiellon ylittämistä – ja vahvistamista (s. 361–363).

Saksalaismiesten kuolettava ja vainoharhainen nihilismi kesti Sombartin mukaan Bismarckin perustuslainrikkomuksesta vuonna 1862 Adenauerin aikaan. Samat aaveet eivät enää vaivaa. Sombartista historia on vasta alkamassa. ”Suvereenin subjektin utopia, ei aseksuaalisen poliittisen ja filosofisen tietoisuuden tyysijana, vaan täyttymyksensä saaneen ihmisyyden aistillisena realiteettina, kahta sukupuolta omaavana ihmisenä, miehisen ja naisellisen prinssiipin korkeimpana synteessä, jää historian korkeimmaksi kehitystavoitteeksi ja uuden humanismin telokseksi” (s. 370).

Sombartin loppujulistus on psykoutopismia, joka alusta saakka on ollut mukana psykoanalyysin genitaalissa kypsyysihanteessa. (niistä esim. Siltala 1989). 'Genitaalinen kypsyys' tarkoittaa esimerkiksi Wilhelm Reichin tai Herbert Marcusen hengessä sitä, että seksuaalivietin vapauttaminen ei johda raiskauksiin vaan toisen kunnioittamiseen yhtä arvokkaana olentona omine ajatuksineen, tunteineen ja tarpeineen. Kyse on 1960-lukulaisten oivaltamasta oikeudesta omiin valintoihin, josta yksi linja johtaa Habermasin keskusteluetiikkaan ja toinen postmodernismin hehkuttamaan toiseuden kunnioittaminen sen omilla ehdoilla (Baumann, Levinas, lacanilaiset).

Vaikka kyky empatiaan tietysti onkin sidoksissa siihen, että omiin tarpeisiin on eläydytty, ihanne-tilan teoriointi jättää huomiotta itsenäisten ihmisten ristiriidat tämänpuoleisessa todellisuudessa. Olettamukset alkuharmoniasta tai tulevasta paratiisista heikentäisivät myös Sombartin uskottavuutta, ellei niitä lopulta selitettäisi tietyn sosialisiaation ja tietyt kiellot kokeneiden miesten unelmiksi.

Näitä unelmia ja kieltoja, tyypillisten yksilöiden toistuvia tunnekaavoja poliittisella ja filosofisella sanastolla ilmaistuna Sombart käsittelee paikoin niin vakuuttavasti, että hänen kumoamiseksi ei riitä vanhan psykoanalyysin oidipaali- ja insestiväittämien tieteellisen epäpätevyyden todistelu. Kirja osoittaa meren ja maan, passiivisen antautumisen ja tahdonvoimaisen ratkaisun, naisen ja miehen sisäiset vastakohdat niin ladatuiksi, että ne vaatisivat vielä parempia selityksiä lakatakseen olemasta tutkimusongelmia. Psykosanastojen tihkuminen kansanomaiseen kielenkäyttöön ei ole voinut luoda ongelmia, joita henkiset rintamasotilaat toistelivat ihan omin sanoin.